

FACTUAL ȘI FICȚIONAL ÎN *SOVEJA* DE ALECU RUSSO

ABRAMCIUC Maria, dr., lector superior
(Universitatea de Stat "Alec Russo", Bălți)

Subiectul exegezei noastre îl constituie cercetarea nivelică a jurnalul de exilat al lui Alecu Russo, *Soveja*, subintitulat *Ziarul unui exilat politic la 1846*, scris în limba franceză și publicat postum. Deși e prima experiență de acest gen din istoria literaturii române, textul ne oferă mai multe posibilități de interpretare modernă.

La 1846, pentru Alecu Russo, finalitatea jurnalului intim nu consta doar în o simplă exersare a scrisului, în intenția de a închide în el unele segmente de viață, dar presupunea și includerea, printre aceste secvențe biografice, a pasajelor de ficțiune. Așadar, jurnalul lui Russo, gen de frontieră, nu corespunde rigorilor textului canonic. Autorul își convertește starea de exilat în stare de creație. Deși în prim-plan e adus biograficul, pe acest palier al narațiunii nu predomină documentarul, elementul ficțional fiind sublimat în irizări ale imaginației auctoriale. În consecință, *Soveja* se

transformă într-un *jurnal de scriitor*, care îl menține pe Russo în aria literarului, cum de altfel se întâmplă și în *Piatra Teiului*, jurnalul de călător al autorului, text ce include, pe lângă mostre de narațiune frustă, și pagini relevante de beletristică. În *Soveja*, are loc sincronizarea literaturii cu viața, omul biografic cedează în favoarea scriitorului, care, în fine, scrie dintr-un interes pur profesional, cum recunoaște el însuși:

„Nu știi ce pornire împinge pe om către păsul său...oare este aceasta spre a-și aduce sieși mîngîieri?- Nu-mi vine a crede...Fi-va dar, spre a-și atrage luarea-aminte a celorlalți și a-i îndemna să te bage în seamă, șă-ți prindă milă sau să te laude?.. Pare c-aș crede aceasta mai bine, mai ales cînd mă gîndesc la dramul de zădărnicie și de trufie ce zace-n fundul inimei oricărui om și mai cu seamă a oamenilor carii, spre rău sau bine, sunt căzuți la boala condeiului... De aceea nu pot crede că cei de seama mea au scris vreodată întîmplările lor fără de un interes cu totul personal” [Russo, p. 254].*

Scriitorul are conștiința unor cititori virtuali, cărora li se adresează, îi avertizează asupra evoluției subiectului, îi include abil în discurs:

„Trebuie să știți că omul nu este în stare a merge cinci poște pe nerăsuflete, avînd și-o osîndă politică pe capu-i, fără a simți trebuință d-a drege la inimă...” (p. 260). sau: *„epigrama avea însăși să se schimbe în dramă adevărată, precum veți vede” (p. 254),* sau: *„Mi-e urît chiar de a scrie...Altă dată vă voi povesti istoriile părintelui și obrazele vizitatorilor mei” (p. 271).*

Soveja este mai mult decît o narațiune ingenuă, textul se constituie dintr-o suită de povestiri, între care se stabilesc relații de complementaritate. Ambelor planuri ale demersului, biografic și fictiv, le corespund discursuri care colaborează între ele, cum se întâmplă frecvent, repliindu-se, în fine, într-o structură unitară. Liantul îl formează viziunea auctorială, contemplativă și autocontemplativă, sentimentul efervescent cu care acesta captează frecvențele interioare ale enunțului unui emițător cu acte în regulă, și cel cu care își filtrează evenimentul interior. Menționăm că autorul înglobează, printre propriile mărturisiri despre condiția sa de *„sechestrat într-o viezuină fără orizont”*, secvențe cu statut autonom, expuse de naratorii pe care îi întâlnește în drumul spre *Soveja* sau în această localitate: axioma *„din morala orientalilor”*, redată de temnicer, povestea *„cam lungă”* a unchiașului, istoria narată de părintele Acati, legenda unei pietre, relatată de

*Toate citatele din jurnalul *Soveja* de Alecu Russo sunt selectate din această ediție.

vătav etc. Subiectele sunt istorisite de la persoana întâi. Autorul-narator, instanță *heterodiegetică*, proiectează astfel imaginea altui narator în propriul discurs, fără să modifice ritmul și să intervină în registrul stilistic al acestor texte.

Disociat din această perspectivă, jurnalul de exilat *Soveja* se prezintă ca o scriere compusă din secvențe neeterogene ca fabulă și stil. Cele mai ample înregistrează mărturisirile exilatului: pretextul reclusiunii, întâmplarea propriu-zisă, descrieri, la modul umoristic, ale drumului spre *Soveja*, notații despre propriile stări lăuntrice, evocări toponimice și de peisaj, autoportreizări și portretizări de personaje, reflecții. Narațiunea nu se produce în conformitate cu o ordine temporală, dovadă a unei rescrieri ulterioare, din memorie, a evenimentelor. Prima secvență, datată 4 martie, e urmată de rememorări ale evenimentelor din 27, 28 februarie, 1, 2 și 3 martie. Punctul inițial al expunerii e, de fapt, 25 februarie, ziua când „*s-a jucat pentru întâia oară Provincialul la Teatrul Național*” (p. 254). E compromisă astfel succesivitatea discursului, care, de obicei, e caracteristică unui jurnal intim. Theodor Vîrgolici semnală, între virtuțile textului, „*unele vădite deficiențe, mai cu seamă în ce privește compoziția, inegala tratare a părților ei componente, păstrarea materialului în forme insuficient elaborate, frecvența narațiunilor de același tip tematic, ceea ce arată că Russo n-o mai revizuiuse în vederea publicării*” [Vîrgolici, 123]. Acest punct de vedere nu ni se pare pertinent, dacă recunoaștem, în cazul jurnalului, spontaneitatea scrisului, absența unui subiect propriu-zis și libertatea auctorială în ceea ce privește ordonarea scriiturii.

Expunerea în retrospectivă a celor întâmplăte anterior, nerespectarea ordinii cronologice sunt tehnici inerente jurnalului, care, conform definiției lui G. Genette, „*este o narațiune intercalată din punct de vedere al situației temporale, ce combină narațiunea anterioară (povestire profetică sau previzională), narațiunea ulterioară și simultană (reportaj)*” [Apud L. T. Ardelean, 78]. Investigarea dimensiunii temporale a discursului din *Soveja* reliefează planuri narative comunicante, „*situație comportînd o pluralitate de acte narative succesive intercalate între secvențe de evenimente*” [O. Ducrot, J. –M. Schaeffer, 466]. Aspectul de montaj al textului se conturează treptat, fragmentele se organizează în povestiri „*factuale*” și „*ficționale*”, conform terminologiei lui Gerard Genette, „*în funcție de ordine, viteză, frecvență, mod, voce sau posibile împrumuturi și schimburi*” [Apud L. T. Ardelean, 77]. „*Povestirea factuală e dată de identitatea dintre Autor și Narator, iar cea ficțională se stabilește prin disocierea lor*” [L. T. Ardelean, 77]. Evenimentele expuse în textul comentat relaționează

cu gradul de prezență a vocilor naratoare, subordonate unei evidente „*dorințe de creație*”, voci care aparțin Autorului, Naratorului și Personajului. În jurnalul lui Alecu Russo, între aceștia există, în mod evident, atât coincidențe, cât și diferențe. Coincidența celor trei e atestată în povestirea factuală, biografică. Secvențele expuse de altcineva și reproduse de Al. Russo aparțin altor naratori, enumerați mai sus, care își construiesc personajele în conformitate cu propriul ritm narativ.

În text se proiectează câteva imagini de naratori factuali, cărora le corespund persoane reale. Cea mai amplă este a lui Alecu Russo, „*pus la popreală*” pentru subiectul piesei, pe care el o concepușe în formă de parodie, „*o epigramă în contra dramelor ce au copleșit scena*” (p. 254) și care, în opinia autorităților, „*aduce tulburare, mai ales în astfel de vremi*” (p. 257). Identitatea sa e constituită dihotomic: scriitor preocupat de evocarea evenimentială, resorbit în propriile reflecții; și tot el receptorul și reproducătorul unor texte expuse de altcineva. Instanța naratoare, cum îl definim, ca să-l diferențiem de alți povestitori, devine propriul său personaj, reliefat cu umor, în virtutea circumstanțelor descrise. Multiplele referințe la condiția sa de exilat politic au un caracter ilar: „*Domnul ispravnic citește poruncile; escorta mea mă dă pe mâinile d-sale și primește o adevărință, ca și când aș fi fost un colet de mărfuri*” (p. 262); „*Când ești exilat, chiar raiul ți-ar părea iad...n-ai ședea într-însul sub zăvor, nici trei zile...*” (p. 273). „*Libertatea îmi vine călare în persoana privighetorului și a doi cazaci*” (p. 280).

Operă sincretică, „*semnul unei indubitabile maturizări a mijloacelor de care dispunea Alecu Russo*” [C. Regman, 17-18], *Soveja* este o probă de scris dezinvolt, coordonat cu ritmul introspecției, cu logica evenimentului biografic, dar și cu oscilațiile imaginației auctoriale.

L'article en question représente une étude de la structure du texte Soveja, le journal d'exilé d'Alecu Russo, écrit en français et publié après sa mort. On y atteste deux niveaux de la narration: factuel et fictionnel. Le premier c'est l'espace de la biographie, le deuxième renferme les irisations de l'imagination de l'auteur.

Referințe bibliografice

1. L.T. Ardelean, *Privire asupra jurnalului*, //Familia, 2002.
2. O. Ducrot, J.- M. Schaeffer, *Noul dicționar enciclopedic al științelor limbajului*, București, Babel, 1996.
3. C. Regman, *Întîlniri cu clasicii*, București, Editura Eminescu, 1998.
4. Russo, *Opere*, Chișinău, Editura Hyperion, 1989.

5. T. Vârgolici, *Alecu Russo*, București, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1957.